

היחס בין נפש האדם לתורה במשנת

המהר"ל

ר' רועי נידרלנד

הקדמה

איני כדאי וראוי לכתוב על גדול תורה עצום כמו המהר"ל, אך אני אנסה במעט לגעת במעט ממשנתו של המהר"ל מפראג בנוגע לסוגיה המעסיקה אותנו, יושבי ולומדי בית המדרש.

כאשר אנו באים לעסוק בתורה, מתוך עמל ורצינות, בתחילת הדרך צפות להם מספר שאלות יסודיות המטרידות את הנפש ממנוחתה, הבאות משתי עמדות נפש שונות:

עמדת הרוחק - האדם מרגיש נמוך וקטן לעומת גודלה ועומקה של תורה:

- א. האם אני יכול להשתנות ולהזדכך? האם טבע האדם בר שינוי?
- ב. התורה כל כך גבוהה ועמוקה, ואני (האדם/הלומד) כל כך רחוק מהדרכותיה וירידה לעומק כוונתה - איך בכלל אני יכול ללמוד אותה?
- ג. האם התורה יכולה לשנות ולזכך אותי?

עמדת הקירוב - האדם מרגיש שהתורה מלאה באור וטוב לעולם:

- א. למה יש כל כך הרבה לאוויים ואיסורים בתורה? הרי יש בה רעיונות כאלה יפים, ובשביל מה לרדת לפרטים האלה?
- ב. למה צריך כזה עמל או התמסרות גופנית ונפשית - אפשר לחיות רגיל ועדיין להתמלא רוחנית ממנה?

ניתן לראות שבגישתנו אל התורה ניתן להרגיש מרחק עצום, קרע וריחוק בין עולם האדם לעולם התורה, וממילא לתהות ולהתמלא בספק על עצם היכולת להתעלות ולהיטהר ע"י התורה.

ומנגד ניתן להרגיש ולראות כל כך הרבה טוב ויופי בתורה, ולא להבין מה המקום של הדרשות על הפרישה הגופנית, ההתמסרות הטוטלית והצורך בעמל רב ותיקון נפש האדם.

המהר"ל בכמה ספריו מתייחס לשאלות הללו באופן ישיר ובאופן עקיף, וננסה לשרטט כמה קווי יסוד במשנתו ביחס של האדם לתורה. מקווה שבעז"ה אזכה לומר דברי אמת.

לפני שנתייחס לסוגיה חשוב להקדים כמה נקודות קצרות על משנתו של המהר"ל בכלל.

א. אצל המהר"ל בולטת השיטה הדיאלקטית¹ - הוא מביא בספריו המון מושגים המנוגדים זה לזה, או משלימים זה את זה, או הפכיים אחד לשני. אך אם נשים לב ונתבונן, פעמים רבות מושגים שנראו מנוגדים הופכים למשלימים ולהפך, ואט אט נראה שהמכוון בדבריו הוא לחשוף ולהגיע לנקודת האמצע², ודרך המתח שבין המושגים להתקדם ולהרוויח משניהם³. הכוונה היא שהאמצע בדבריו הוא בעל 3 משמעויות אפשריות - א. פשרה בין שני קצוות. ב. סינטזה בין שני כוחות אשר יצרו דבר חדש המורכב משניהם. ג. השלמה - התכללות של שני המושגים במושג גדול מהם, המאחד אותם ומכליל אותם בתוכו.

ב. המהר"ל כמקובל - כדברי הרב קוק באגרות הראיה - המהר"ל "מן המקובלים ייחשב אך אינו מדבר בשפתם של בני גילו". כל דבריו יונקים מפנימיות התורה ומהמדרשים למרות שפתו הפילוסופית

1. לאו דווקא במובן ההגליאני, אבל יש דמיון קל.

2. מושג שחוזר אצלו פעמים רבות - דוג' לכך היא בנתיב התמימות (פרק א' בפסקה ביחס לארץ), הקדמה לנתיבות עולם, וכן נר מצווה על ההבדל בין ישראל לאומות (ונצח ישראל במספר רב של פרקים).

3. ראה ספר 'משנתו של המהר"ל מפראג' של אנדרה נהר, בפרק על נקודת האמצע, בו מורחב יסוד זה.

לכאורה, וחשוב להתייחס אל דבריו על בסיס זה ולתת לדבריו את המשמעות והחשיבות בהתאם לכך.

ננסה במאמר זה לחלק את היחס של מהר"ל ל3 חלקים, אשר השניים הראשונים נראים סותרים זה את זה ובשלישי ננסה לחבר ולכלול אותם אחד בשני ולהרוויח משניהם, ולהצליח לחדור לנקודת האמצע שבעניין-

- א. טבעיות התורה באדם ובעולם
- ב. הניגוד והפער בין התורה לחיים והנפש
- ג. יישוב הסתירה ובירור היחס בין הנפש לתורה

חלק א. טבעיות התורה באדם ובעולם

המהר"ל בספר תפארת ישראל, המוקדש כולו לתורה ומעלתה ויחס עם ישראל אליה, בונה מספר קומות בקשר בין ישראל לתורה.

בהקדמה לספר, המהר"ל מניח את היסודות הפשוטים ואת הקומה הבסיסית- תורה מונחת בקרן זוית וכל הרוצה יבוא וייטול -

כי התורה חפץ מונח כל הרוצה לזכות בה יזכה... כמו דבר המונח לפני כל הרוצה לזכות, זוכה בה ולא יאמר אדם כי התורה לא נתנה רק לגדולי החכמים שהם רחוקים מן הטעות, אבל התורה נתנה לכל.

המהר"ל מתייחס כאן לבחינה בתורה שבה כל אדם יכול להתעסק, להרגיש ולחוות את התורה. אדם יכול להימנע בטענה שהוא אינו מכוון לאמת, הוא לא יודע ולא זוכר מה ההלכה ועוד טענות שרובינו מכירים מתוך עצמינו. אומר לו המהר"ל, השלב הראשוני בתורה הוא לא כוונת האמת, הוא עצם העיסוק, המגע, והקשר עם התורה! גם אם תגיד ואיבת במקום ואהבת- עסקת בתורה. המהר"ל מדגים זאת בכך שזאת הברכה שאנו מצווים לברך לפני הלימוד - לעסוק בדברי תורה, יש פה יסודות אמוניים בכל אחת מהברכות ועל האדם להפנים אותם. (כמובן אין צורך לומר שאין הכוונה להשתמש בתורה כקרדום לחפור בה ועיין תוספות שמיישבים את המדרגות השונים בלימוד לשמה)

בקומה השנייה, המהר"ל בפרק א' מראה איך האיש הישראלי, או יותר מדויק האומה הישראלית, מותאמת ומיוחדת לתורה או בלשונו:

כי מצוות התורה שהם הפעולות האלוהיות מתייחסות אל ישראל, שלפי מעלת נפשם הם מוכנים אל הפעולות האלוהיות והם בייחוד להם, אבל גויים מצד חסרונם ופחיתותם אינם ראויים לפעולות האלוהיות שהם המצוות. וזהו שהיה מחזיר התורה על כל אומה ולשון, ועצם נפשם ממאן לקבל הפעולות האלוהיות, כי אם ישראל היו מוכנים לתורה מצד מעלת נפשם.

לאור דבריו בפרק זה עולה כי לא רק שמצד התורה האדם יכול לעסוק בה, אלא מצד טבע הנפש של עם ישראל יש הכנה והתאמה אל התורה, אך לגויים אין יכולת כזאת ואין הכנה כזאת. לאור ההשוואה שלו שם לאומות העולם, ניכר כי מדובר מצד אחד בהכנה של המידות, המזגים והמעשים - כלומר יכולת בחירתית או מודעת של האדם הישראלי, אבל מצד שני הוא אומר שיש הכנה מצד מעלת נפשם, כלומר איזו סגולה אלוקית ובחירה בנו.

או בלשון אחרת בפרק יז בתפארת ישראל:

כי ישראל נקראו בניס למקום, כדכתיב: (דברים י"ד) בניס אתם לה' אלוהיכם. כי הבן אינו נברא לשמש את אחר. ולכך על ישראל משפט העלול שהוא מחויב מצד העילה, ולא כן המלאכים אשר שמם יורה עליהם שהם מלאכים שלוחים משמשים לזולתם, ולכך ראוייה התורה לישראל בפרט ולא לזולתם ודבר זה מבואר.

אם נעמיק בקומה זאת נראה שלעם ישראל כאומה בדווקא, יש הכנה ומסוגלות לתורה מצד מעלת נפשם, דבר שאפילו למלאכים אין, כי כמו שמאריך המהר"ל במקומות אחרים (בעיקר בספר נצח ישראל וגבורות ה') עם ישראל הוא עם של בניס לה', עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו, עם שיש לו קשר וברית נצחית שלא תיפסק לעולם, והם מוציאים לפועל את מגמת ותכלית העולם.

קומה שלישית בסוגיה זו מופיעה בהמשך ספר תפארת ישראל בפרקים על מתן תורה -

ואל יקשה סוף סוף היה בחינם מה שכפה עליהם הר כגיגית, שהרי כבר אמרו נעשה ונשמע, דזה לא קשיא דוודאי עיקר הדבר לא היה בשביל שלא יחזרו, דלמה יחזרו כיון שכבר אמרו נעשה ונשמע, רק שדבר זה ראוי מצד עצמו, כי איך תהיה התורה שהיא שלמות כל המציאות על ידי שכך בחרו ישראל לקבל התורה, ואם כן שלמות העולם היה תולה בדבר אפשרי שהיה אפשר שיקבלו ואפשר שלא יקבלו, ולכך כפה עליהם ההר כגיגית שאם לא היו מקבלים התורה שם תהא קבורתם (תפארת ישראל, פרק לב).

המהר"ל שם מנסה לתרץ את הקושי העולה מהפסוקים, אם אמרו ישראל נעשה ונשמע, למה צריך כפיית הר כגיגית? מה המהות הרוחנית העומדת מאחורי כפייה זו?

מסביר המהר"ל שבעצם מתן תורה נועד ליצוק בצורה בלתי בחירתית תוכן ומהות רוחנית, נשמה חדשה בעם ישראל ובעולם שלא תלויה בהם כלל! מכיוון שהתורה היא שלמות המציאות וסדר העולם, והיא מובילה אותו אל תכליתו וייעודו, היא מוכרחת להיות מחויבת המציאות ולא אפשרית המציאות. בעקבות כך גם בחירה בה, שזה דבר הנראה עליון ומעלה גבוהה, זה עדיין אנושי, והיא אינה מספיקה וצריכים כפייה אלוקית. המטרה של הכפייה והמשל של הר כגיגית מכוונים להחדרה אלוקית של התורה אל המציאות וקישורה לישראל בעבותות שלא יפסקו לעולם. אם נרחיב את הקומה השלישית הזו, נבין שיש דברים שאי אפשר שיהיו מבחירה ורצון, או אפילו מתוך הכנה, הם כל כך מהותיים ועקרוניים לקיום העולם (אם אינם מקבלים התורה העולם יחזור לתוהו ובוהו) והם כל כך גבוהים וקשורים להנהגת ה' בעולם, שהם מוכרחים להיות בכפייה והכרח.

למרות זאת, המהר"ל באותו פרק מסיים בצד השני של המטבע, שבימי מרדכי ואסתר - קיבלו מרצונם, ולימדו על עצמם למפרע שבאמת כל התורה היא רצונם של ישראל ומבחירתם ומותאמת להם, ובלשונו -

כי מי הכריח אותם לדבר זה, מכל שכן שאר מצוות שהם קודמים למקרא מגילה שכולם הם ברצון, ובוזה כאילו היה תחילה קבלת התורה ברצון כי הוכיח הסוף על התחילה.

חלק ב. הניגוד והפער בין התורה והחיים לנפש וגוף האדם

לחלק זה ניתן למצוא מקורות רבים, בעיקר בנתיב התורה, אך גם בספר תפארת ישראל. ניתן לומר שזה גם פועל יוצא לכמות במדרשים והמימרות הקשורות לעמדה זו, המנגדת לכאורה בין האדם לתורה, ומראה כמה פער ומרחק יש בין האדם בעולם הזה לבין התורה, ובעקבות כך היא דורשת מהאדם את התמסרותו ולעיתים ביטולו למול התורה. יש ניסיון בדורות שלנו לתרץ בצורה פשוטה שזה הבדל בין גלות לגאולה, ארץ ישראל לחו"ל, כלומר שבחו"ל באמת צריך להתבטל לתורה וקשה להרגיש את נועמה, לעומת א"י. וכנ"ל ביחס לטבעיות הקשר בין התורה לאדם, בחו"ל יותר קשה להרגיש ויש מרחק, ואילו בא"י יותר קל להרגיש את טבעיות הקשר. אמנם יש בזה הרבה מן האמת, אך לענ"ד תירוץ זה מחטיא את מטרת המדרשים והתוכן אותם המהר"ל יוצק בהם, ומה אנחנו יכולים ללמוד לעצמנו גם פה בא"י באתחלתא דגאולה. אי אפשר יהיה להביא את הסברי המהר"ל על כל המדרשים אך אנסה להביא את המרכזיים, או המבטאים צדדים שונים בעמדה זו.

לדעתי ניתן לחלק את המרחק והפער מן התורה לשלושה גורמים: 1. מצד העולם החומרי. 2. מצד גוף האדם ותאוותיו. 3. מצד נפש האדם.

1. מצד העולם החומרי -

המהר"ל בפרק א' בנתיב התורה מבאר גמרא (סוטה כא, א) הממשילה את יחס התורה והמצווה לאדם כאדם המהלך בדרך חשוכה המלאה קוצים ולסטים. אומר המהר"ל שם-

וכן האדם שהוא בעולם הגשמי החשוך, ואינו שכלי, לכך האדם מצד עצמו הולך אל הרע שאינו יודע לשמור עצמו. וכאשר אוהו במצוות התורה... שומרות אותו מן הרע... וכאשר עוסק בתורה יש לו אור שאין נמצא בו המזיקים.

לאחר מכן, המהר"ל מרחיב את היריעה ומכניס עוד גורמים, אבל לעניינו אומר המהר"ל שמה שגורם לאדם לפספס בחיים, לטעות בדרך או ללכת אל

הרע- זה עצם הימצאותו בעולם הזה, בגשמיות. העולם הזה הוא חושך, בחושך אדם לא יודע לאן ללכת, מה הכיוון הנכון ואיפה מונחים מכשולים. ככה הגשמיות של העולם מטעה את האדם ולא מראה לו את המכשולים שבהם הוא יכול ליפול, והוא אינו יודע מהי הדרך הנכונה.

בדוגמא שונה קצת, אפשר לראות זאת במשבר גיל ה-40 הידוע, שאנשים רצים סביב הכסף/ מה שהחברה והסביבה לחצה, ורק כשהם יותר מיושבים בדעתם הם מבינים שהעצמיות שלהם תואמת למשהו אחר לחלוטין. ניתן לראות דוגמא נוספת לכך בכל מי שאין לו דת במהלך ה-200 שנה האחרונות, הוקמו עשרות אם לא מאות אסכולות ושיטות שונות על איך נכון וצריך לחיות, ורובן התפרקו או ממשיכות להתפרק. כלומר מצד העולם הזה ללא הדרכה אלוקית, יש המון מקום לטעות וליפול והאדם טועה בחושך, והוא זקוק להארה חיצונית לו, להדרכה מעשית וכן הדרכה תפיסתית מה נכון ומה לא, מה אמת ושקר, ערכים שמחוברים לנצח ולא אנושיים וזמניים. וכך גם כל אחד בדורנו, העולם היום מפוצץ הסחות דעת, במשיכות, תפיסות, שיח ורשתות חברתיות, ואנחנו עלולים להיבלע בתוך כל הריבוי הזה.

2. מצד האדם ותאוותיו -

המהר"ל בפרק ג' בנתיב התורה מבאר איך נראית אכילתו של תלמיד חכם, מה היחס של האדם לאוכל שלו. מתוך מספר מימרות מתברר היחס האידיאלי לדעת המהר"ל בין הלומד לגשמיות. יש מימרא בגמרא (פסחים מט ע"א) בה נאמר: "אמר ר' יצחק, כל ת"ח הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה שנאמר האוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק, ולבסוף כתיב, לכן עתה יגלו בראש גולים". ואומר המהר"ל על כך- "באו לבאר גנות התלמיד חכם כאשר אין לו הנהגה הראויה לתלמיד חכם, שראוי שיהיה לו הרחקה מן הנאות הגוף שזה ראוי אל האדם שהוא שכלי". יש פה הגדרה חריפה - הנאה מסעודת רשות, זה לא מה שראוי לתלמיד חכם, כלומר ניכר שלדעת המהר"ל אין דבר כזה אכילת רשות, או שאתה אוכל לצורך/ סעודת מצווה או רק לאכול לצורך הישרדות

הגוף ולא יותר מכך. מאוד מפריע לו קביעות הזמן וההתעסקות מסביב לאוכל.

ועל מאמר אחר במדרש אומר המהר"ל: תלמיד חכם צריך להיות אדם שאוכל במהירות, ואינו שוהה באכילתו כדרך בני אדם, ובנוסף שוהה הרבה לפני שהוא אוכל/ עד שהוא אוכל. והכל שהוא דוחה הגוף החמרי בשביל השכלי, ואז יש אל השכל קיום ואינו מתבטל.

העולה מכל האמור לעיל הוא יחס חריף לכל תאוות ואוכלים בעולם הזה. הגוף והשכל הם שני צדדים המתנגדים זה לזה, כאשר האדם מפרנס את אחד מהם, ממילא השני יורד. לפיכך, אם האדם רוצה לזכות לתורה עליו לכבש ולדחות מעליו את כל התאוות והרצונות הגשמיים שלו.

3. מצד נפש האדם והמידות-

בנושא זה ניתן למצוא מספר רב של ציטוטים, אך המהר"ל מדגיש את הנושא העיקרי בנתיב התורה, ובמילותיו – "כי לקניין התורה השכלית צריך הכנה עד שיקבל התורה". מילים אלו מופיעות בהקשר של תיקון המידות ורכישת מידת הענווה. יש פה הגדרה – כדי שהאדם יהיה כלי ראוי אל התורה הוא חייב הכנה מידותית (דרך ארץ שקדמה לתורה, האדם מצד עצמו לכאורה לא ראוי אל התורה אלא אם כן הוא יתקן ויזכך את המידות שלו. לדוגמא נראה את הסברו על מידת הענווה:

וזולת המידה אי אפשר בשום אופן שיגיע אל התורה, והמדה הזאת היא ענווה, המדה העצמית שהייתה למשה שגרמה לו לקבל התורה... רק שיהיה לאדם מדה זו בכל דבר כלומר שהוא בעל ענווה מרוצה לכל... ובזה ראוי אל התורה⁴.

---

4. נתיב התורה, ב.

ניכר בדבריו שנפש האדם במצבה הרגיל לא מוכנה אל התורה, היא "כלי נשבר" ואינה יכולה להחזיק בתוכה את התורה בצורה מיטבית, לפיכך האדם חייב תיקון וזיכוך.

היוצא מכל מה שכתבנו לעיל, שיש סתירה לכאורה בין האדם לתורה, האדם מצד עצמו איננו מחובר אל התורה והיא עומדת כמבחוץ לו. הוא זקוק להעלות בצורה תמידית את עצמו, לתקן את מידותיו, לסגף את עצמו מהעולם הזה ואז אולי הוא יזכה במעט, כי אחרי הכל הוא עדיין חי בעולם הזה עם מגרעותיו וגשמיותו. או במילים אחרות- על מנת לזכות להארתה של תורה האדם צריך לבטל את עצמו לחלוטין ולהיות כל כולו רוחני ומנותק מהגשמיות.

חלק ג. יישוב הסתירה ובירור היחס בין הנפש לתורה

בשני החלקים הקודמים הצגנו שתי אפשרויות להבין במהר"ל את היחס בין האדם לתורה - 1. טבעיות וחיבור סגולי / נפשי בין האדם הישראלי לתורה. 2. ניגוד וסתירה בין האדם לתורה. ננסה בחלק זה ליישב בין שתי האפשרויות ולראות איך המהר"ל הולך בין השיטין ומאמץ בעצם את שתי האפשרויות בשלמותן, ולכן מקורות שונים מראים צדדים שונים בתפיסה אחת עמוקה ומקיפה, שהיא מורכבת מכמה בחינות. אנסה לתאר תפיסה כוללת זו, לפני שנוכיח אותה בתוך דבריו.

דרך היישוב הראשונה של המהר"ל היא האבחנה בין בכח לבפועל

בד"כ נהוג להסביר את רעיון זה דרך דוגמא של אדם עם כישרון מוזיקלי עצום, שאם הוא לא מפתח אותו ולומד ומתאמן, הכישרון מתנוון ולא יוצא כמו שצריך לפועל. בנוסף, הנגן הזה מודע לאי מימוש הפוטנציאל הטמון בו ומרגיש את תחושת הפספוס והאכזבה אם הוא לא יתאמן ויתלמד.

הסבר זה לענ"ד הוא עדיין שטחי לרעיון של הבכח ובפועל שהמהר"ל חותר אליו. כי יש פה מודעות, וגם אם יתנו לו פתאום לנגן על כלי, יהיה אפשר לראות את הפוטנציאל הטמון בצורה מועטת. אך האדם והתורה, זה לא כמו הנגן, אלא אתן משל קצת גס לכך - תינוק שמגיל 0 גדל בגיונגל עם החיות וחי את כל חייו כמו אחת החיות. עד שלא יבוא אדם אחר, וידבר איתו ויראה לו שהוא אדם, ויסביר לו איך מתנהג אדם וילמד אותו, גם אם הוא בטעות יפגוש בן אדם הוא לא יזהה את עצמו ככזה.

ובנמשל, באדם יש נשמה אלוהית שקשורה בסגולתה אל התורה. יתר על כן, האדם הישראלי, בהיותו שייך אל עם ישראל יש להם הכנה **כאומה** (ולא כפרטים, ובכך מתיישבת הסתירה בין חלק א' לב') אל התורה.

נרחיב מעט על הכנה זו של האומה - התורה היא התוכנית האלוהית לעולם⁵, המגמה שלו, ועם ישראל (נושא התורה, המקבל שלה) הוא המבטא, החי את התוכנית הזאת ומוציא אותה לפועל ע"י לימוד וקיום התורה ומצוותיה. ישראל מספרים תהילת ה', עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו, ולכן השילוב בין עם, תורה, ארץ מופיע את שם ה' בעולם.

נחזור אל הנמשל, כל אחד מאתנו בתור יהודי - יכול ח"ו לחיות חיים שלמים ללא קשר לתורה ומצוותיה, ללא מודעות אל הסגולה הטמונה בקרבן, והקשר שלו לתורה נשאר בתור סגולה לא ממומשת, ובמובן הזה הוא יכול להיות רשע גמור עד סוף ימיו. איך זה יכול להיות? כי אנו חיים בעולם מלא גשמיות ואנחנו עשויים מגוף חומרי ונשמה, כלומר מצד הגוף שלנו ושייכותנו אל העולם, יש אפשרות של הסתרה, של אי הוצאה לפועל של הסגולה. הגוף והחול מעלימים את הכח הזה, את הסגולות הללו, וככל שאדם שוקע יותר בעולמות החול והגשמיות, הוא כעין אותו תינוק בגיונגל אשר אינו מכיר בטבעו.

---

5. הסדר האלוהי, כדברי המהר"ל בבאר הגולה, באר רביעי ונתיב התורה פרק א' ותפארת ישראל בהקדמה ועוד. לא נאריך במושג זה, שלדעתי ניתן להבין אותו בלפחות 4 קומות.

אך כאשר האדם בוחר ללמוד תורה, ומתקרב לתורה ומצוות, אז הוא מתחיל להוציא מהכח אל הפועל, אז מתחילה המודעות וההכרה ביחס לעצמיותו וטבעו האמיתי, ומתחיל תהליך של זיכוך. נראה זאת בדברי המהר"ל:

האדם עם מעלת נפשו האלהית אשר כבר אמרנו כי יש לו נפש אלהית בפרט שלא נמצא בכל נפשות התחתונים, אל יקבל אונאה בעצמו לומר כי יש לו מעלתו האחרונה בפועל... ויאמר אף אני ישוב בטל מבלי עמל כלל הרי המעלה שלו ומדרגתו יגן עליו... זה מחשבת פיגול.

או במילים אחרות- "וזהו עניין האדם שהוא בכח ויוצא שלימותו אל הפועל כמו האדמה שהיא מיוחדת לצאת אל הפועל... רק הצלחתו בקיום התורה ומצוותיה."

לאור מה שאמרנו צריך לשאול ולרדת לתכלס- אז הבחור ישיבה הרגיל - איפה הוא עומד? מה הוא נדרש לעשות? מה היחס שלו?

התשובה טמונה בפרק ג' בתפארת ישראל ובפרק ו' – אומר המהר"ל - "רק הצלחתו בקיום התורה ומצוותיה". ובפרק ה כאשר המהר"ל בא לבאר את "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" - "כי המצוות הם זיכוך וצירף האדם וזהו זכות לישראל".

מה אומר המהר"ל בעצם? שכאשר אדם לומד תורה ומקיים מצוות, זה עצמו יוצר זיכוך וצירוף לאדם, הוא נטהר אט אט מגשמיותו, ומידותיו מיתקנות. התורה והמצוות הן התוכנית, המרחב איך האדם צריך לחיות, מהן המידות הנכונות בצורה מדודה, וכן מהם מעשים טובים ומה לא, ואיך אוכלים (מתכוננים לפני בנטילה וכן אחרים), ובכך הוא מוציא לפועל את הקשר הטבעי שלו לתורה מצד אחד, ומזכך ומעלה את גופו הגשמי מצד שני. אך קשה - מה נגיד למול כל המימרות מהחלק השני? של הסיגוף והריחוק החמרי? התשובה היא שלדעת המהר"ל באמת האדם הרוצה להיות רוחני צריך לעמול על עצמו במידות, בגוף כדי להיות מזוכך ונקי מהעולם הזה.

אמנם, עדיין קשה - וכי זו מדרגת כל לומד תורה? כל התיאורים בנתיב התורה זה מה שנדרש ממנו? אפשר לענות על כך בשתי דרכים-

האחת, שהיא ממשיכה את הקומה של הבכח ובפועל - שכל דברי המהר"ל וחז"ל מדברים על נקודת מבט, על תפיסת עולם. כך שמעתי מאחד מתלמידי הרצי"ה, שכך היה מסביר את המשנה - "פת במלח תאכל ובמים במשורה תשתה", לא צריך שזה יהיה בפועל, אלא שהיחס הנפשי, במסירות שלך מבחינה התודעה תהיה מוכן לכך. וכך גם כל הציטוטים האמורים לעיל בחלק השני של המאמר- הלומד צריך להיות מעמדת נפש כזאת, המנותקת מהבלי העולם הזה.

אך ניתן לדעתי ליישב בדרך נוספת והיא כבר עוברת לדרך היישוב השנייה לדעתי בדברי המהר"ל ביחס האדם לתורה.

**לדעתי דרך היישוב השנייה לסתירה לכאורה בדברי המהר"ל, היא שיש
אבחנה בין אדם הלומד תורה, לבין האדם האידיאלי שהתורה קנויה בו:**

לענ"ד, ואני מקווה שאכוון לומר דברי אמת, רוב דברי המהר"ל המצוטטים בחלק השני המראים כמה האדם רחוק מן התורה הם מנתיב התורה. בנתיב זה, כחלק מספר נתיבות עולם שעסוק בלבנות ל"ב נתיבות, שיעור קומה שלם של האדם האידיאלי מישראל הדבק בקב"ה. אך בתפארת ישראל ובמקומות אחרים, המהר"ל משרטט את האדם עצמו, עם מורכבותו הגשמית. כלומר, לענ"ד המהר"ל בא להציג מהי דמותו של תלמיד חכם שלם, מהו שיעור הקומה של תלמיד חכם אמיתי. אינני בא להגיד שדבריו לא נוגעים אלינו, אלא להפך, המהר"ל בא להציג לנו דמות שהיא כעין מגדלור, אדם שכל שיעור קומתו הוא תורה, בהנהגותיו ביום יום, באכילתו, במידותיו, ביחסו למשפחתו. אך האם כל לומד תורה הנפגש עם דברי מהר"ל אלו, ומיד מציב מראה לעצמו, ומתאכזב, צריך לומר- אני אינני קשור לתורה? ח"ו. אלא בעצם אומר המהר"ל - זו הקומה אליה ניתן להגיע, בחינת משה רבינו (ראה דבריו בפרק ב' על מידת הענווה שמשה, מופיע שם כדוגמא המרכזית, יכול להיות שלא תוציא אותה אל הפועל אך עליך לעמול ולפעול את אט כדי להגשימה).

ניתן לראות הוכחות לכך בדבריו לעיל על הנהנה מסעודת הרשות - "אין זה ראוי אל התלמיד חכם במה שהוא תלמיד חכם", או במקום אחר - "ביתו ומקומו הוא עם העליונים, וזהו מקום מעלתו ומדריגתו אשר הוא דבק בעליונים וכאשר הוא יוצא ממדרגה זו הרי הוא מחריב את ביתו". כלומר אנו עסוקים פה באדם שהתורה קנויה בקרבו וכל כולו עולם רוחני. אך המהר"ל לא מוותר לנו והוא מציב לנו דמות אידיאלית שלאורה נלך, ואליה נשאף וצריך לאמץ מדרכיה ומידותיה ככל הניתן, אך כמובן מתוך הדרגה מוסרית, ומתוך שמחה.

לסיכום

ניתן לראות במהר"ל מספר פנים ביחס בין האדם לתורה. מחד גיסא עמדה של התאמה וטבעיות, ומאידך גיסא – ניגוד, סתירה ודרישה לביטול עצמי למול התורה. במאמר ניסיתי להראות כי המהר"ל מנסה להחזיק את המקל בשני קצותיו, או להראות שני ניגודים ולהגיע אל נקודת האמצע- הכלולה משניהם כאחד וגם מייצרת סינתזה ביניהם.

מצד אחד הוא מלמד אותנו שהאדם מוכן אל התורה מעצם היותה סדר העולם, ומעצם היותנו בני האומה הישראלית המוכנים אל התורה מסגולתנו וטבענו, ומתוך כך עלינו ללמוד אותה ולקיימה בדבקות ומתוך הרגשה של קרבה והתאמה - ולעיתים באמת אנו חשים את הטבעיות הזאת.

אבל אנחנו מצויים בעולם הזה, ואנו בני אדם יצירי חומר הנמשכים אל הגשמיות, ובהתאם לכך המהר"ל מכין אותנו לכך שאנו נדרשים לעמל תמידי, זיכוך עצמי ומידותי על מנת להוציא את המהות והסגולה שלנו לתורה לפועל. ויש אפשרות שאם אדם לא ילמד תורה ויקיים מצוות, ולא יעמול על תיקון המידות ופרישה מן התאוות- הוא לא יוציא לעולם את הסגולה אל הפועל. בנוסף למדנו כי המהר"ל משרטט לנו דמות של תלמיד חכם לאורו אנו הולכים אדם החי כל כולו בעליונים וכל חייו מוארים מכך, ואנו מנסים ללכת בדרך זו בהדרגה מתוך אמון באלוקי שבקרבתנו והסגולה היוצאת אט אט לפועל מתוך חיי התורה והמצוות עצמם.